

**Bygdegårdarnas
Riksförbund**

Utställningen Vässa pennan

en besöks- och lärarhandledning
för samtal och aktivitet

Artiklar ur tidskriften Bygdegården

**Bakgrund, om
utställningen, satir
och demokrati**

Utställningen och läroplanen

**Så kopplas den till syften
och centralt innehåll**

sidan 13–15

Övningar till elever och besökare

**Så får du ut mer av ut-
ställningen**

sidan 18–19

VÄSSA
PENNAN

Det här är utställningen Vassa pennan

Över 70 konstverk av fem satirtecknare på resa genom Sverige.
Demokrati, yttrandefrihet och en vassad penna.

Välkommen till satirens värld och Vassa pennan

Hur det blev en utställning

Satiren är en stark kraft och en viktig del i en demokrati. Kanske är den ännu starkare i ett icke-demokratiskt land. Med satiren kan tecknaren lyfta situationer och belysa ämnen som kan behöva ifrågasättas i samhället.

2018 skulle den svenske satirtecknaren Ewert Karlsson (mer känd under pseudonymen EWK) ha fyllt 100 år. Han stod upp för alla människors rätt till ett bra liv, jämlikhet mellan könen och värnade miljön. Många av hans satirteckningar är lika aktuella idag.

Bygdegårdarnas Riksförbund utvecklade utställningen Vassa pennan i samtal med EWK-sällskapet. Verk av Ewert fick sällskap av fyra andra satirtecknare – Sara Granér, Max Gustafson, Marja Nyberg och Magnus Bard – nu verksamma i olika medier.

I april 2018 var det vernissage i Barkhyttans bygdegård, Hofors kommun i Gävleborgs bygdegårdsdistrikt. Därmed startade en resa för demokrati och yttrandefrihet i allmänna samlingslokaler över hela Sverige.

Fakta om utställningen

Vassa pennan är en utställning av satirteckningar, konstverk av de fem satirtecknare EWK (Ewert Karlsson), Max Gustafson, Sara Granér, Magnus Bard och Marja Nyberg.
Utställningen är producerad av Bygdegårdarnas Riksförbund 2018–2019, med vernissage 13 april 2019 i Barkhyttans bygdegård.
Turnéperiod: 2019–2021 **Turnéplan:** www.bygdegardarna.se/var-verksamhet/konst/vassa-pennan **Utställningscurator:** Stefan Löfgren, verksamhetsutvecklare konst och kultur BR
Rådgivning: Karin Wennerberg, Uppåtväggarna Konstkonsult
Utställningen genomförs med stöd av: Landlotten, LRF, Kulturrådet **Utställningen genomförs i samarbete med:** EWK-sällskapet, Studieförbundet Vuxenskolan, Arbetets museum, Galago **Logo:** Max Gustafson **Släpkärra:** Västerås Hästransport Center **Dekor, släpkärra och profilmaterial:** Dekalbolaget **Inredning släpkärra:** Sala Bygg- & fönsterrenovering **Utskrift/montering canvas:** Crimson **Transportlådor:** Holmberg Cases
Antal verk: 76 **Utställningsmaterial:** Satirteckningar på canvas, utställningsskärmar, seminariemiljö (ståbord, två bartstolar, belysning, matta), litteratur med satir, tidskriften Galago, case som kan användas som miljö eller sittplatser, textilvägg med beskrivning av utställningen, beachflagga, roll-up, pallar och en verktygslåda.

Ett samhälle byggt på demokrati och vikten av människors lika värde måste även tåla satir.

Varifrån kommer demokratin och satiren

”Redan de gamla grekerna ...”

... är ett gammalt talesätt som kommer från att det var i Grekland och Rom som Europas historia tog sin början. Det är också antikens Grekland som brukar beskrivas som demokratins vagg.

Om vi läser på Sveriges Riksdag hemsida står det så här:

Demokrati betyder ungefär folkstyre eller folkmakt. En grundtanke med demokrati är att de allra flesta som är medborgare eller bor i ett land ska ha möjlighet att vara med och tycka till om hur landet ska styras, till exempel genom regelbundna val.

En annan demokratisk grundtanke är att alla människor är lika mycket värda och ska ha samma rättigheter. I en demokrati ska man få tänka och tycka vad man vill och ha möjlighet att uttrycka sina åsikter öppet i tal eller skrift.

Även satiren finns att hitta i antikens Grekland men det lär finnas spår av satirisk text redan hos egyptierna cirka 2400 f.Kr. Satiren använder ofta ironi för att håna eller förlöjliga någon eller något eller för att belysa ett fenomen ur ett annat perspektiv. Satiren är en stark kraft och en viktig del i en demokrati. Kanske är behovet av satir ännu starkare i ett icke-demokratiskt land, eller då demokratin i ett land är hotad. Men satiren är också riskfylld och de som vågar stå för sina åsikter kan straffas av regim och makthavare.

Vilka är med i utställningen Vässa pennan

Det svenska satirlandskapet har många företrädare och skapare – i ord, bild och rörliga bilder.

Vässa pennan har fem medverkande

Fem olika sätt av uttryck

När vi byggde utställningen Vässa pennan gjordes ett urval av fem tecknare med utgångspunkt från satirtecknaren EWK.

Ewert Karlsson (mest känd under pseudonymen EWK) född och uppvuxen strax utanför Söderköping. Internationellt prisad satirtecknare. Skulle ha fyllt 100 år 6 november 2018. På EWK-sällskapet's hemsida www.web.ewk.se finns mer information om honom och ett galleri av hans teckningar. I Norrköping finns Arbetets Museum som också inrymmer EWK-museet www.arbetetsmuseum.se/ewk-museet.

Max Gustafson, serie- och satirtecknare och mottagare av 2018 års EWK-pris. Medverkar i flera dagstidningar och tidskrifter samt i SVT:s Idévärlden. Se Max senaste satir på hans egen hemsida www.maxgustafson.se och på Instagram www.instagram.com/gustafson.max/?hl=sv.

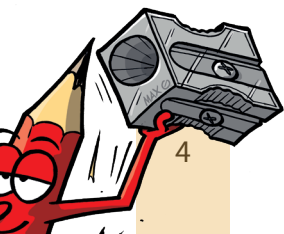
Sara Granér, serieskapare och satirtecknare. Samhällssatir ofta med groteskt tecknade djurgestalter i centrum. Sara använder också sin konst i andra sammanhang som i dockteater och musikackompanjerad liveteckning. Hennes böcker ges ut på Galago förlag www.galago.se/forfattare/sara-graner och bilder finns på Instagram www.instagram.com/explore/tags/saragraner/?hl=sv.

Magnus Bard, illustratör och satirtecknare som bland annat har i uppdrag att illustrera ledarsidan på Dagens Nyheter. I ett pressmeddelande från Arbetets Museum i samband med en utställning tillsammans med EWK beskrivs han så här: *Västerbottnisk satirtecknare med ett jävle sinne för humor möter östgöte av samma kaliber.*

Marja Nyberg, illustratör och manusförfattare. Var bland annat en av författarna till SVT:s julkalender 2018 samt tecknade papperskalendern. Hennes bilder och satir kan hittas både på vykort och i fanzines. Mer finns på hennes hemsida www.marjaproductions.se/se och Instagram www.instagram.com/marjanyberg/?hl=sv.

Den 10 december 1948 antog FN:s generalförsamling en allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Förklaringen har översatts till 360 språk

Den mest översatta texten i världen

När förklaringen firade 70 år skrev FN:s generalsekreterare 2008 Ban Ki-moon följande: *Det är vår plikt att se till att dessa rättigheter är verklighet för alla, att alla känner till dem, förstår dem och åtnjuter dem. Det är ofta människor som behöver få sina mänskliga rättigheter bättre skyddade som behöver informeras och påminnas om dem.*

I artikel 2 står det följande:

Var och en är berättigad till alla de rättigheter och friheter som uttalas i denna förklaring utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Ingen åtskillnad får heller göras på grund av den politiska, rättsliga eller internationella status som råder i det land eller det område som en person tillhör, vare sig detta land eller område är oberoende, står under förvaltarskap, är icke-självstyrande eller är underkastat någon annan begränsning av sin suveränitet.

Artikel 19 slår fast följande:

Var och en har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att utan ingripande hysa åsikter samt söka, ta emot och sprida information och idéer med hjälp av alla uttrycksmedel och oberoende av gränser.

Artikel 27 lyfter att:

Var och en har rätt att fritt delta i samhällets kulturella liv, att njuta av konst samt att få ta del av vetenskapens framsteg och dess förmåner.

Krig och fred, miljön och ett politiskt menageri. Områdena var många och arbetet tog honom från Rävbrinken i Östergötland till att kommentera händelser i hela världen. I november skulle den världskände svenska satirtecknaren EWK fyllt 100 år.

Satirtecknare med hjärta för landsbygden

I dikturer där medborgarna blir förtryckta är kulturen oerhört viktig för de styrande. Så var den inom nazismen. Så var den i Kina under kulturrevolutionen. Så försöker politiker även idag annektera och bestämma över vad som är rätt kultur och använda den till sina syften. Därför talas det i Sverige om armlängds avstånd, där just politikernas arm, åsikter och beslut ska hålla sig borta från det konstnären skapar.

Komiken och satiren är ytterst viktiga för att ifrågasätta och för att skapa mod i auktoritära regimer. Men även i det demokratiska samhället har satiren en viktig roll att spela – att ifrågasätta och ställa saker på sin spets. Och den kan provocera, så till den milda grad att terrorister attackerade den franska satirtidskriften Charlie Hebdo i januari 2015.

Några av dagens svenska satirtecknare är Magnus Bard, Liv Strömquist, Kent Wisti och Elin Lucassi. För snart 100 år sedan föddes Ewert Karlsson som skulle komma att bli en av Sveriges mest kända politiska karikatyrtecknare. Vid flera tillfällen prisades han som

världsmästare i politisk teckning och är också inspiratör till flera av samtidens tecknare. Mest är Ewert Karlsson känd under sin signatur, EWK, och för sina verk som ofta kunde vara väldigt kritiska mot sin samtid. Flera av hans bilder är lika aktuella idag, tyvärr kanske ändå måste tilläggas. Kraften i hans bilder ska inte underskattas. Lars-Olof Johansson är sedan 2016 ordförande i EWK-sällskapet.

– Jag har följt EWK sedan tioårsåldern, säger Lars-Olof Johansson. Redan som väldigt ung fastnade jag för teckningarna och den diskussion de gav upphov till hemma vid köksbordet.

EWK föddes på landsbygden, arbetade många år inom jordbruket, innan hans tecknarkarriär tog över. 1951 flyttade han och familjen till Stockholm, till en halvtidstjänst som tecknare. Men hans grundläggande värderingar ändrades inte med de kommande årens berömmelse: alla människors rätt till ett bra liv, jämlikhet mellan könen och att vi måste värna om naturen.

– Hans agrara ursprung

Människor på flykt, som lämnar raserade städer om att hitta en fridfull och välkomnande plats.

Rojin Pertow, Galago.

Foto: pressbild Galago

med känsla för djur och natur och landsbygdsbefolkningens förhållanden lyser igenom i många av hans teckningar, säger Lars-Olof Johansson. Hans litografi "Bygdegården" från 1986 hänger nog i många bygdegårdar liksom "Trädet" från 1992.

– Det är svårt att tala om svensk satir utan att nämna EWK, säger Rojin Pertow, chefredaktör på tidskriften Galago, som genomsyras av satir och humor. Han personifierade satirens förmåga att visa någonting komplext på ett tillgängligt sätt så att många människor kunde ta del av det, nästan oavsett språklig och kulturell bakgrund.

Lars-Olof Johansson, kan du utveckla dina tankar kring satiren och satirtecknarens roll i dagens samhälle?

– Bilden har alltid varit viktig och teckningen är ju ett sätt att göra bilden ännu tydligare genom att skala bort oväsentligheter. Bilden som satir, särskilt om den är ordlös, är ett farligt vapen mot en förtryckande regim i många länder. Den förstås och tolkas oavsett om man kan läsa eller ej. I vårt moderna samhälle har

Lars-Olof Johansson, EWK-sällskapet. Foto: Pressbild

der och länder. Med en förhoppning

Ett liv i överflöd skapar i förlängningen ingen värld kvar att leva i. Det har länge varit dags att stanna upp och leva i nuet.

FAKTA

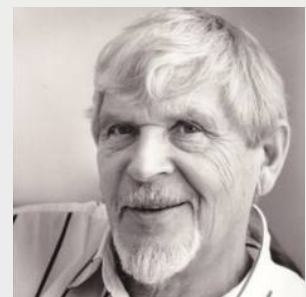
- **EWK**
Ewert Gustav Adolf Karlsson (EWK) (1918–2004) föddes på gården Rävbrinken i Mogata socken, numera i Söderköpings kommun. Han ägnade sig åt jordbruk och tecknade på fritiden tills han 1951 etablerade sig som professionell tecknare med bostad i Huddinge utanför Stockholm. EWK har illustrerat böcker och tecknat porträtt och illustrationer för särskilda ändamål, men han är mest känd för sina politiska teckningar i Aftonbladet och tidningen Land. Konstverk som Moder Jord och EWK:s menageri, där han tecknade partiledarna som djur, är för alltid inskrivna i konst- och presshistorien.

- **EWK-museet/Centrum för politisk illustrationskonst**
EWK-museets uppdrag är att bevara, utveckla och förmedla Ewert Karlssons efterlämnade konstnärliga produktion. Museet kunde möjliggöras genom donationer från Centerpartiet, LRF och Aftonbladet och öppnades 2009 som en del av Arbetets museum i Norrköping. Museet har tillgång till över

2000 bilder av EWK som deponerats av familjen.
www.arbetetsmuseum.se

- **EWK-sällskapet/EWK-priset**
Sällskapet bildades 1993 och arbetar idag brett med att sprida kunskap om EWK:s gärning och att inspirera den politiska illustrationskon-

sten. Sedan 2000 delar sällskapet årligen ut EWK-priset, sedan 2013 i samarbete med tidningen Dagens Arbete.
www.ewk.se

Ewert Karlsson.
Foto: Birgitta Rydbeck

- **EWK-utställning**
Under året kommer en EWK-utställning att arbetas fram av Bygdegårdarnas Riksförbund, som också har målet att kommentera och lyfta samtida satirtecknare. Utställningen finansieras genom del av överskottet från Landlotten, som BR är förmanstare av.

Kampen för jämställdhet fortsätter. När blir alla människor lika värda?

bilden också återkommit och ibland ersatt skriftspråket i sociala medier. Satirteckningen har då en given plats.

Rojin Pertow fortsätter på samma tema:

– Jag minns när Trump tog över presidentskapet i USA och amerikanska satiriker uppgivet suckade att nu kan man ju inte göra vettig satir längre eftersom att verkligheten nu är som satiren varit – det vill säga överdriven och dragen till sin absoluta

spets för att porträttera någonting absurt. Trumps politik är sådan på riktigt, så det finns ingenting att driva med menade man. Men jag håller inte med om det, jag tror att det är i sådana här pressade lägen som satirikernas livsnerv testas som hårdast. Satirens uppgift är bland annat att blottlägga det orimliga, absurda och verklighetsfrånvända med den politik som förs och det samhället satirikern verkar i.

Hela världen var en arbetsplats för EWK, att kommentera händelser, orättvisor och människor med makt.

Rojin Pertow, på vilket sätt har satirteckningens roll förändrats över tid, till hur det är nu?

– På många sätt fyller satirteckningens roll samma funktion som den alltid gjort. Att kunna agera som en nykter blick på omvärlden. Kunna förlöjliga och håna men också på ett allvarligt sätt porträttera missförhållanden. Satiren har alltid varit en nagel i ögat på auktoriteter, från franska revolutionen till idag. Skillnaden som uppstått från och med mitten av 1900-talets mer pluralistiska samhälle kanske snarare ligger i mottagandet av satiren.

– **Jag tänker** exempelvis på Lars Vilks och rondellhund-teckningarna som väckte anstöt inte bara hos den grupp som kritiserades utan även bland andra grupper i samhället som kände solidaritet med muslimer. Inte bara av de fundamentalister som kände sig träffade alltså, utan också av annars frihetligt sinnade grupper som menade att teckningarna var rasistiska och islamofoba. Och de kanske de var på ett plan, men de är också teckningar som speglar en tids åsikter och ideal. Det är viktigt att komma ihåg det, att satiren inte bara driver med fö-

remålet i bilden utan även är en kommentar till vad som anses moraliskt korrekt och politiskt viktigt där och då.

Vilka satirtecknare vill då Lars-Olof och Rojin lyfta fram som är verksamma idag.

– Av dem jag träffat, i samband med utdelandet av EWK-priset är det den sydafrikanske karikatyrtecknare Jonathan "Zapiro" Shapiro, som gjort störst intryck, säger Lars-Olof Johansson. Kent Wisti är en av dagens mest kända svenska satirtecknare, men han skiljer sig ju från EWK främst genom att det inte är själva teckningen som talar utan tex-

Rojin Pertow lyfter fram några av sina favoriter.

– Jag tycker mycket om de gamla Galago-rävarna; Kerold Klang, Gunnar Lundkvist och den mer nutida David Liljemark. Internationellt tycker jag att New York Times-anstrukna Liana Finck är nära att lyckas med samma konsttrycke som EWK, nämligen att på ett väldigt enkelt sätt förmedla komplexitet. Men en av mina stora favoriter och inspiratörer är Robert Crumb. Det var han som väckte mitt intresse för satir när jag en dag planlöst satt och bläddrade i en gammal Pox och såg en helsida ritad av honom. Jag blev som förtrollad av hans märkliga, kraftiga sätt att rita.

STEFAN LÖFGREN

Det finns sju diskrimineringsgrunder som omfattas av lagens diskrimineringsförbud: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

Diskrimineringsgrunder skyddas av lagen

Vi på Bygdegårdarnas Riksförbund har en likabehandlingsplan

Diskrimineringsombudsmannen (DO) har att arbeta utifrån de diskrimineringsgrunder som är en antagen lag. Med det som utgångspunkt har Bygdegårdarnas Riksförbund antagit en likabehandlingsplan.

Ålder

Inom BR ska ingen bli diskriminerad på grund av ålder. Alla individer, oavsett ålder, ska bli hörda och uppmärksammade. Allas röster och åsikter är lika mycket värda och respekterade. Alla individers integritet ska, oavsett ålder, respekteras.

Etnisk tillhörighet

Inom BR ska ingen bli diskriminerad på grund av etnisk tillhörighet. Alla individer, oavsett etnisk tillhörighet, ska respekteras oberoende av bakgrund och kultur.

Religion eller annan trosuppfattning

Inom BR ska ingen bli diskriminerad på grund av religion eller annan trosuppfattning. Alla individer, oavsett religiös tillhörighet, ska utifrån förutsättningarna ges möjlighet att praktisera sin tro.

Funktionsnedsättning

Inom BR ska ingen bli diskriminerad på grund av funktionsnedsättning. Alla individer, oavsett funktionsnedsättning eller speciella behov, ska ges möjlighet att delta på samma villkor. Detta gäller både fysiska, psykiska och begåvningsmässiga funktionsnedsättningar.

Kön

Inom BR ska ingen bli diskriminerad på grund av kön. Alla individer ska, oavsett könstillhörighet, ges samma möjligheter.

Könsöverskridande identitet eller uttryck

Inom BR ska ingen bli diskriminerad på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck. Alla individer, oavsett könsidentitet eller uttryck, ska bemötas med ett öppet sinne.

Sexuell läggning

Inom BR ska ingen bli diskriminerad på grund av sexuell läggning. Alla individer, oavsett sexuell läggning, ska bemötas med ett öppet sinne.

Kränkningar och sexuella trakasserier

Ingen individ inom BR ska utsättas för kränkningar eller sexuella trakasserier.

Tecknaren Max Gustafsson prisas

Det är prästen och chefredaktören för Dagens Arbete, Helle Klein, som presenterar årets EWK-pristagare på Arbetets museum i Norrköping, satirtecknaren Max Gustafsson. Några dagar tidigare, den 6 november, skulle den internationellt erkände satirtecknaren Ewert Karlsson, mer känd under pseudonymen EWK, ha fyllt 100 år.

– Den starka satiren sparkar aldrig neråt, utan uppåt, säger Helle Klein. – Eller inåt mot våra egna fördomar.

EWK-priset har delats ut sedan år 2000 och årets pristagare Max Gustafsson beskrivs i prismotiveringen som att ”han inte väjer för något i sin satirkonst”. Max Gustafsson, född 1977, har varit verksam tecknare i 21 år. Han har medver-

kat i ett antal tidningar, givit ut fyra böcker och även tecknat för SVT:s program Idévärlden. Om att tilldelas EWK-priset säger han:

– Det känns otroligt hedrande att få en sådan här utmärkelse. Det är precis den typen av ryggdunk man som tecknare behöver för att samla kraft i en orolig politisk samtid.

Samma dag var det också vernissage av EWK-museets nya utställning EWK 100 år – en berättelse om hans liv. EWK:s ateljé är nerflyttad från hemmet i Huddinge och ingår som en del av den utställning som visar originalbilder som aldrig tidigare visats på museet – de han gjorde efter sin första stroke 1995, försiktigt tecknade med vänsterhanden.

STEFAN LÖFGREN

Illustration: Max Gustafsson

Max Gustafssons satirteckningar lyfter olika fenomen i samhället och är ofta vassa ställningstaganden mot orättvisor eller okloka mänskliga beteenden.

NY VANDRINGSUTSTÄLLNING

Vässa pennan – en konstutställning med EWK och samtida satirtecknare för demokrati och yttrandefrihet

En vandringsutställning som produceras av Bygdegårdarnas Riksförbund, tillsammans med flera samarbetspartners. Utställningen kommer att erbjudas medlemsföreningar och bygdegårdsdistrikt, med vernissage tidigt under 2019.

Barnkonventionens syfte är att garantera alla barn deras mänskliga rättigheter.

Mänskliga rättigheter – en del av folkrätten

Barnkonventionen – ett folkrättsligt dokument

FN:s konvention om barnets rättigheter, eller barnkonventionen som den ofta kallas, antogs av FN:s generalförsamling den 20 november 1989. Sverige ratificerade barnkonventionen utan reservationer 1990. Riksdagen har tagit beslut om att barnkonventionen ska bli svensk lag från den 1 januari 2020.

Barnkonventionens grundprinciper:

Artikel 2: Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

Artikel 3: I alla åtgärder som rör barn ska man i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa.

Artikel 6: Varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas fysiskt, psykiskt, andligt, moraliskt och socialt.

Artikel 12: Barn har rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör dem. När åsikterna beaktas ska man ta hänsyn till barnets ålder och mognad.

Läs mer:

www.barnombudsmannen.se

www.regeringen.se

VÄSSA PENNAN

Satirteckningen lyfts fram i BR:s nya vandringsutställning

Fem satirtecknare är det som skapar innehållet i Bygdegårdarnas Riksförbunds nya vandringsutställning – Vässa pennan. I april är det dags för vernissage och därefter ger den sig ut på en årslång resa.

För demokrati och yttrandefrihet är några av orden som finns med i undertiteln till vandringsutställningen Vässa pennan. Där möts verk av den internationellt prisade EWK, som 2018 skulle ha fyllt 100 år, med fyra nu verksamma satirtecknare; Max Gustafson, Sara Granér, Magnus Bard och Marja Nyberg. Utställningen, som har EWK som utgångspunkt, möjliggjordes genom medel från Landlottens överskott.

– I samband med det neddragna konstanslaget inför 2010 var BR tvungna att dra ner verksamheten med utställningar, säger Landlottens lotteriföreståndare Monica Eriksson. – Då känns det roligt att det återigen kan erbjudas en.

Nu får vi hoppas att lottförsäljningen fortsätter öka, så att det kan bli fler utställningar i framtiden.

Den vässade pennan kommer att följa utställningen runt om i landet.

Illustration: Max Gustafson

Vässa pennan kommer att bestå av ett 30-tal konstverk, utställningsmaterial och en miljö, som packas och transporteras i en släpkärra. Cirka 20 föreningar kommer att få besök under turnén. Vernissagen blir lördagen den 13 april i Barkhyttans bygdegård som ligger i Hofors kommun, Gävleborgs län.

– Utställningen kändes intressant så fort vi läste om den, säger Weikko Skoog,

ordförande i byalaget som äger och driver ortens samlingslokal. EWK känner han väl till sedan tidigare.

– Hit till Barkhyttan åker många som är kulturintresserade, säger Weikko. – Vi planerar för ytterligare programpunkter i samband med utställningen, kanske i samarbete Studieförbundet Vuxenskolan och Hofors konstförening.

Ingemar Sandehult, distriktsordförande i Gävleborg, tycker det är roligt att vernissagen sker i länet.

– Det är utmärkt att kända satirtecknare visas på landsbygden. Jag hoppas att fler föreningar i distriktet kan få besök av utställningen.

Bland invigningstalarna på vernissagen kommer BR:s förbundsordförande Per Lodenius att medverka.

– Jag är uppvuxen med EWK:s satirteckningar, därför blir det spännande att se hans bilder i dagens kontext – men också att se nutida satirtecknare kommentera vår samtid.

STEFAN LÖFGREN

Barkhyttans bygdegård blir platsen för vernissagen av Bygdegårdarnas Riksförbunds nya vandringsutställning – Vässa pennan – lördagen den 13 april.

MEDVERKANDE I UTSTÄLLNINGEN:

» Ewert Karlsson (mest känd under pseudonymen EWK) född och uppvuxen strax utanför Söderköping. Internationellt prisad satirtecknare. Skulle ha fyllt 100 år i fjol.

» Max Gustafson, serie- och satirtecknare och den senaste i raden av EWK-pristagare. Medverkar i flera dagstidningar och tidskrifter samt i SVT:s Idévärlden.

» Sara Granér är serie-skapare och satirtecknare. Samhällssatir, ofta med groteskt tecknade djurgestalter i centrum.

» Magnus Bard, illustratör och satirtecknare som bland annat har i uppdrag att illustrera ledarsidan på Dagens Nyheter.

» Marja Nyberg, illustratör och manusförfattare. Var bland annat en av författarna till SVT:s julkalender 2018 samt tecknade papperskalendern.

Exempel på kopplingar till läroplanen

Vässa pennan – BILD

Över 70 satirverk

Vässa penna innehåller verk av fem satirtecknare. Alla med olika stil och berättarspråk. Någon kombinerar bild och ord, någon annan låter bara bilden vara den som talar. Utställningen presenterar inga originalverk utan vi har skrivit ut dem på canvas. Många av verken har publicerats i dagstidningar och några i magasin eller tidskrifter. Vad berättar bilderna i utställningen? Vad vill de säga om vår samtid? Vad skulle du vilja berätta med bilder om den tid vi lever i? Med vilka olika tekniker har verken framställts? På vilket sätt får bilder som skapats av någon användas i andra sammanhang? Hur får en konstnär skydd genom upphovsrätten? Hur kan satir få oss att reflektera över vårt samhälle?

GRUNDSKOLAN

I ämnet bild kan Vässa pennan kopplas till bland annat följande syften:

- Undervisningen i ämnet bild ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om hur bilder skapas och kan tolkas.
- Ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att kommunicera med bilder för att uttrycka budskap.

Koppling till centralt innehåll åk 1–3:

- Framställning av berättande bilder.
- Olika element som bygger upp en bild: färg, form, linje, yta samt för- och bakgrund.
- Samtida bilder och vad bilderna berättar, till exempel konstbilder.

Koppling till centralt innehåll åk 4–6:

- Framställning av berättande och informativa bilder, till exempel serier och illustrationer till text.
- Återanvändning av bilder i eget bildskapande, till exempel i collage och bildmontage.
- Olika element som bygger upp och skapar rumslighet i bilder, till exempel linjer och färg och hur dessa kan användas i bildskapande arbete.
- Ord och begrepp för att kunna läsa, skriva och samtala om bilders utformning och budskap.

Koppling till centralt innehåll åk 7–9:

- Framställning av berättande informativa och samhällsorienterande bilder om egna erfarenheter, åsikter och upplevelser.
- Rättigheter och skyldigheter, etik och värderingar när det gäller bruk av bilder samt yttrandefrihet och integritet i medier och övriga sammanhang.
- Bilder som behandlar frågor om identitet, sexualitet, etnicitet och maktrelationer och hur dessa perspektiv kan utformas och framställas.
- Ord och begrepp för att kunna läsa, skriva och samtala om bilders utformning och budskap.

GYMNASIET

I ämnet bild kan Vässa pennan kopplas till bland annat följande syften:

- Undervisningen i ämnet bild ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om och färdigheter i hur bilduttryck konstrueras, framställs och används för kommunikation. Undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar kunskaper om hur betydelse skapas i bilder samt färdigheter i analys och tolkning av egna och andras bilder.

Koppling till centralt innehåll gymnasiet:

- Beträktande, analys och tolkning av, och även samtal om, olika typer av visuella framställningar i anslutning till eget bildarbete. Sammanhangets betydelse för tolkningen.
- Bilders funktioner och användningsområden, skillnader mellan olika genrer.
- Etiska förhållningssätt, arbetsmiljö samt lagar och andra bestämmelser om upphovsrätt.

Exempel på kopplingar till läroplanen

Vässa pennan – SAMHÄLLSKUNSKAP

Satiren är ett kraftigt verktyg

Rätten till yttrandefrihet är central i en demokrati. Att ha allmänna val och värna mänskliga rättigheter är andra delar som bygger ett demokratiskt samhälle. Satiren är ett sätt att ifrågasätta makten och de beslut som styr. Satiren kan belysa orättvisor och rena dumheter genom att få oss att tänka till och skratta åt det självklara. Vad innebär det att leva i en demokrati? Vilka rättigheter och skyldigheter finns i en demokrati? På vilket sätt kan den ideella föreningen jämföras med vårt samhälle? Vad betyder det att arbeta för alla människors lika värde?

GRUNDSKOLAN

I ämnet samhällskunskap kan Vässa pennan kopplas till bland annat följande syften:

- Att eleverna utvecklar kunskaper om hur individen och samhället påverkar varandra. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla en helhetssyn på samhällsfrågor och samhällsstrukturer. I en sådan helhetssyn är sociala, ekonomiska, miljömässiga, rättsliga, mediala och politiska aspekter centrala.
- Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar förtroendet med de mänskliga rättigheterna och med demokratiska processer och arbetsätt. Den ska också bidra till att eleverna tillägnar sig kunskaper om, och förmågan att reflektera över, värden och principer som utmärker ett demokratiskt samhälle. Vidare ska undervisningen ge eleverna möjlighet att utveckla sin förståelse för vad det innebär att vara en aktiv och ansvarstagande medborgare i ett snabbt föränderligt samhälle.

Koppling till centralt innehåll åk 1–3:

- Livsfrågor med betydelse för eleven, till exempel gott och ont, rätt och orätt, kamratskap, könsroller, jämställdhet och relationer. Grundläggande mänskliga rättigheter såsom alla människors lika värde samt barnets rättigheter i enlighet med konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Koppling till centralt innehåll åk 4–6:

- Hur man urskiljer budskap, avsändare och syfte, såväl i digitala som andra medier, med ett källkritiskt förhållningssätt. De mänskliga rättigheterna, deras innebörd och betydelse, inklusive barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen.
- Vad demokrati är och hur demokratiska beslut fattas. Det lokala beslutsfattandet, till exempel i elevråd och föreningar. Hur individer och grupper kan påverka beslut, till exempel genom att rösta i allmänna val eller skapa opinion i sociala medier.

Koppling till centralt innehåll åk 7–9:

- Immigration till Sverige förr och nu. Integration och segregation i samhället. Mediernas roll som informationsspridare, opinionsbildare, underhållare och granskare av samhällets maktstrukturer.
- Olika organisationers arbete för att främja mänskliga rättigheter.

GYMNASIET

I ämnet samhällskunskap kan Vässa pennan kopplas till bland annat följande syften:

- Att eleverna breddar, fördjupar och utvecklar kunskaper om människors livsvillkor med utgångspunkt i olika samhällsfrågor. Ges möjlighet att utveckla kunskaper om frågor som berör makt, demokrati, jämställdhet och de mänskliga rättigheterna inklusive barns och ungdomars rättigheter i enlighet med konventionen om barnets rättigheter.

Koppling till centralt innehåll gymnasiet:

- Demokrati och politiska system på lokal och nationell nivå samt inom EU. De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.

Exempel på kopplingar till läroplanen

Vässa pennan – SVENSKA

Med en vässad penna kan vi påverka med bild och text

I den här utställningen står den vässade pennan för flera olika perspektiv – till exempel att vi inte kan tystas då det alltid finns en ny ände att spetsa till, att vi ska vara vassa i relation till makten och våga ifrågasätta samt att kritisera med kärlek och inte med hat. Språket är en maktfaktor – genom att kunna läsa och skriva kan vi ta del av andras tankar och formulera våra egna. Hur formulerar konstnärerna i utställningen sina texter för att lyfta en fråga? Vilka skillnader och likheter kan du se i texterna i utställningen eller i en bok, en serietidning eller i en dikt? Kan du ge exempel på satir i film, radio, tv eller som här i bild? Går det att hävda att det är satir och därigenom kunna uttrycka vad som helst? Hur skyddar upphovsrätten någon som skrivit en text?

GRUNDSKOLAN

I ämnet svenska kan Vässa pennan kopplas till bland annat följande syften:

- *Undervisningen ska stimulera elevernas intresse för att läsa och skriva. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur man formulerar egna åsikter och tankar i olika slags texter och genom skilda medier.*
- *I mötet med olika typer av texter, scenkonst och annat estetiskt berättande ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sitt språk, den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden.*

Koppling till centralt innehåll åk 1–3:

- *Skapande av texter där ord och bild samspelar.*
- *Berättande och poetiska texter som belyser människors upplevelser och erfarenheter.*

Koppling till centralt innehåll åk 4–6:

- *Lässtrategier för att förstå och tolka texter från olika medier samt för att urskilja texters budskap, både de uttalade och sådant som står mellan raderna.*
- *Texter i form av skönlitteratur, lyrik, dramatik, sagor och myter som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor.*

Koppling till centralt innehåll åk 7–9:

- *Att leda ett samtal, formulera och bemöta argument samt sammanfatta huvuddragen i vad som sagts. Texters syften, innehåll, uppbyggnad och språkliga drag.*
- *Etiska och moraliska aspekter på språkbruk, yttrandefrihet och integritet i digitala och andra medier och i olika sammanhang.*

GYMNASIET

I ämnet svenska kan Vässa pennan kopplas till bland annat följande syften:

- *Undervisningen ska också leda till att eleverna utvecklar förmåga att använda skönlitteratur och andra typer av texter samt film och andra medier som källa till självinsikt och förståelse av andra människors erfarenheter, livsvillkor, tankar och föreställningsvärldar. Den ska utmana eleverna till nya tankesätt och öppna för nya perspektiv.*

Koppling till centralt innehåll gymnasiet :

- *Skriftlig framställning av texter för kommunikation, lärande och reflektion. Språkriktighet, dvs. vilka språkliga egenskaper och textegenskaper i övrigt som en text bör ha för att fungera väl i sitt sammanhang.*
- *Bearbetning, sammanfattning och kritisk granskning av text. Citat- och referatteknik. Grundläggande källkritik. Frågor om upphovsrätt och integritet vid digital publicering.*

VÄSSA PENNAN

En släpvagn fylld med satir rullar just nu genom Sverige. Fem satirtecknare medverkar med över 70 verk. Det är vandringsutställningen Vässta pennan som är på en resa för demokrati och yttrandefrihet.

Vässade pennor för yttrandefrihet

Det var i april vernissagen hölls i Barkhyttans bygdegård, Hofors kommun i Gävleborgs bygdegårdsdistrikt. I Hofors utbildade sig också en av de medverkande satirtecknarna – Marja Nyberg. Inför vernissagen sa hon:

– Det väldigt spännande att min serie Fadäsen ska få vara med på denna viktiga expedition i demokratins och yttrandefrihetens tecken – och ja, för att inte tala om ärofyllt. För mig är serier den perfekta satirformen eftersom den med små medel kan göra de svåraste frågorna mer lättillgängliga.

Så här långt har turnén tagit utställningen till Oaxen i Stockholms skärgård under några sommarveckor, vidare till Västra Götaland, Värmland och Kronoberg.

– EWK:s mästertliga förmåga att skildra människor och

fenomen på ett för betraktaren tydligt och gripande sätt gjorde honom världsberömd och han har tre gånger begåvats med titeln världsmästare i sin genre. Urval av hans teckningar har visats på många utställningar i Sverige och han är också representerad på ett antal museer i skilda delar av världen. Och nu har vi fått visa denna fina utställning i bygdegårdar här i länet, säger Christine Hansson, kulturansvarig i Kronobergs bygdegårdsdistrikt.

Grunden i utställningen utgörs av verk av den internationellt erkände satirtecknaren Ewert Karlsson (1918–2004), mer känd under pseudonymen EWK. I Vässta pennan får han sällskap av fyra nu verksamma satirtecknare – Max Gustafson, Sara Granér, Magnus Bard och Marja Nyberg.

– Jag tycker att det är ett

väldigt roligt sammanhang med en turnerande utställning som når platser utanför storstäderna. Jag tror att vi på olika sätt behöver bearbeta och prata om det som händer med våra liv och samhällen. Satiren är ett sätt att ta hand om våra erfarenheter och reflektera över vad som händer. Ibland kan satiren tända nya lampor eller fånga upp en känsla som vi gått runt med. Den kan också sammanfatta tankar och resonemang och skala fram en kärna som vi behöver se, säger Sara Granér.

I slutet av april 2020 kommer Vässta pennan till Halland och bland annat Glommens bygdegård. Där kommer Sara Granér medverka i ett samtal med Orla Vigsö, professor på Göteborgs universitet, som bland annat forskar i svenska dagstidningars användande av

FAKTA

Vässta pennangenomförs genom stöd via Landlotten, Kulturrådet och LRF samt i samarbete med EWK-sällskapet, Arbetets Museum, EWK-museet/Centrum för politisk illustrationskonst, Galago och Studieförbundet Vuxenskolan.

satirteckningar från 1890 till idag. Men innan dess är utställningen i Kalmar län, Skåne och Blekinge.

I Bjursnäs bygdegård, som ligger i Kalmar kommun, planeras det för politikerdebatt om konst och politik, föredrag, workshops för skolelever i Södermøre med vernissage för deras verk, och studenter från Linnéuniversitetet som ska bli bildlärare kommer att ställa ut sina karikatyrpor-trätt.

– Jag vill att det ska hända mycket som gör att många olika grupper kommer kunna ta del av utställningen, säger Anna Eskilsson från Bjursnäs bygdegårdsförening.

Södermøre kommunalnämnd håller sitt sammanträde i bygdegården medan utställningen pågår. Ett möte öppet för allmänheten. Nämndmö-

I värmländska Älvenäs bygdegård kom författaren och poeten Bengt Berg. Bygdegårdsdistriktets ordförande Andreas Pettersson ledde samtalet som kom att kretsa kring demokrati och yttrandefrihet.

Foto: Kai Zimmerl

Snart är det dags för föreställning i Elofsrud bygdegård. När Vässa pennan var i Värmland gjordes ett samarrangemang med medel från Kultur på landsbygd, en regionalt finansierad arrangörsverksamhet. Till Älvenäs bygdegård kom Västanå Teater och i Elofsrud medverkade Teater Dos.

tet övergår i en "Guldstund", en gala som uppmärksammar anställda, föreningar och företagare i byden.

Anna blev snabbt intresserad av utställningen och ville ha den till föreningen.

– Jag brinner själv för kulturen och vill att bygdegården ska vara en mötesplats för kultur i olika former och för personer med olika ålder och bakgrund. Konstutställningar lockar inte de stora massorna i vanliga fall men jag hoppas att Vässa pennan kan locka även de som vanligtvis inte går på konstutställningar. Dels genom att vara på en plats nära hemma, där man kanske har varit förut i andra samman-

hang, dels därför att satirkonsten är föreställande, humoristisk och omedelbar och de konstnärer som medverkar är kända för många. Jag hoppas också att konstintresserade kan komma lite mer långväga ifrån och upptäcka Bjursnäs bygdegård, säger hon.

För Anna blir Vässa pennan ett sätt att lyfta viktiga frågor i samhället:

– Det viktiga temat tilltalar mig mycket! Samtal och reflektion mellan människor om demokrati, yttrandefrihet, jämlikhet, hållbarhet och alla människors lika värde behövs. Bygdegårdarna har en viktig roll att spela här.

STEFAN LÖFGREN

TURNÉPLAN VÅREN 2020

Norra Kalmars bygdegårdsdistrikt

Januari–februari: Vena bygdegård, Hultsfreds kommun, och Frödinge bygdegård, Vimmerby kommun

Södra Kalmars bygdegårdsdistrikt

25 januari–2 februari: Bjursnäs bygdegård, Kalmar kommun

Skånes bygdegårdsdistrikt

25 februari–3 mars: Boalt bygdegård, Östra Göinge kommun

6–8 mars: Förslövs bygdegård, Bästads kommun

9–15 mars: Solvalla bygdegård, Sjöbo kommun

16–22 mars: Börringe bygdegård, Svedala kommun

Blekinge bygdegårdsdistrikt

Mars–april: Hörvik-Krokås hembygdegård, Sölvesborgs kommun, och Bräkne-Hoby bygdegård, Ronneby kommun

Hallands bygdegårdsdistrikt

20 april–3 maj: Glommens bygdegård, Falkenbergs kommun

4–10 maj: Hälleviks samlingslokal, Kungsbacka kommun

Övningar

Genom att titta på verken tillsammans, föra ett samtal och kanske göra en övning – så får du ut mer av utställningen Vässa pennan.

Övningar till elever och besökare

Titta på konsten

Ta god tid för att titta på alla verken, reflektera över vad som vill sägas och tänk på om det är något som berör dig.

Olika ämnen i bilderna

Titta på verken och beskriv vilka ämnen som tas upp.

Samma men ändå olika

Hitta fler verk som tar upp samma ämne eller ett liknande. Samtala om hur olika bilder/tecknare tar upp samma ämne på olika sätt. Beskriv likheter och olikheter.

Jämför olika stilar

Vilka olika stilar kan vi hitta i utställningen – mer verklighetstroget kontra påhittade världar.

Gör din egen satirteckning

Vilket ämne eller situation i samhället skulle du vilja lyfta fram? Vad skulle du vilja ha med i den bilden? Med eller utan text? Om du använder även text – vad skulle du i så fall skriva?

Karikatyren

Titta på någon annan – en offentlig person eller någon i rummet. Vad skulle du vilja göra framträdande?

Titta på dig själv – vad skulle du göra framträdande?

Fortsätt berättelsen

Välj ett verk. Titta på vad som händer. Gör en fortsättning på händelsen. Rita eller skriv vad som händer sen.

Demokratins historia

När, var och hur uppstod demokratin enligt historieböckerna? När säger vi att demokratin införs i Sverige? Hur kommer det sig att vi ville ha demokrati i Sverige? Vilka var omständigheterna kring allmän rösträtt i Sverige? Vilka ytterligare steg i demokratins utveckling och vilka ytterligare årtal finns gällande rösträtten i Sverige?

Demokrati och diktatur

Vad är skillnaden mellan demokrati och diktatur? Ge exempel på några olika länder som styrs på dessa sätt.

Berätta om satir, demokrati och yttrandefrihet

Gör en presentation – planera och genomför – som presenteras för din klass/grupp. Berätta om de medverkande satirtecknarna. Lyft upp deras olika tekniker och stil för att belysa samhället ur ett satiriskt perspektiv. Beskriv skillnader för demokrati över världen och rätten till yttrandefrihet. Använd något presentationsverktyg.

Använd språket

Välj ut ett ämne du vill ta upp och skriv en satiriskt berättelse.

Performance eller installation

Använd någon annan konstform, kanske en performance eller en installation, för att belysa något du tycker är fel i samhället.

Klassiska berättelser

Vad har vi för berättelser och karaktärer i litteratur, film, konst som tar upp ämnen som rättvisa, jämlikhet, demokrati och alla människorts lika värde?

Rörliga bilder

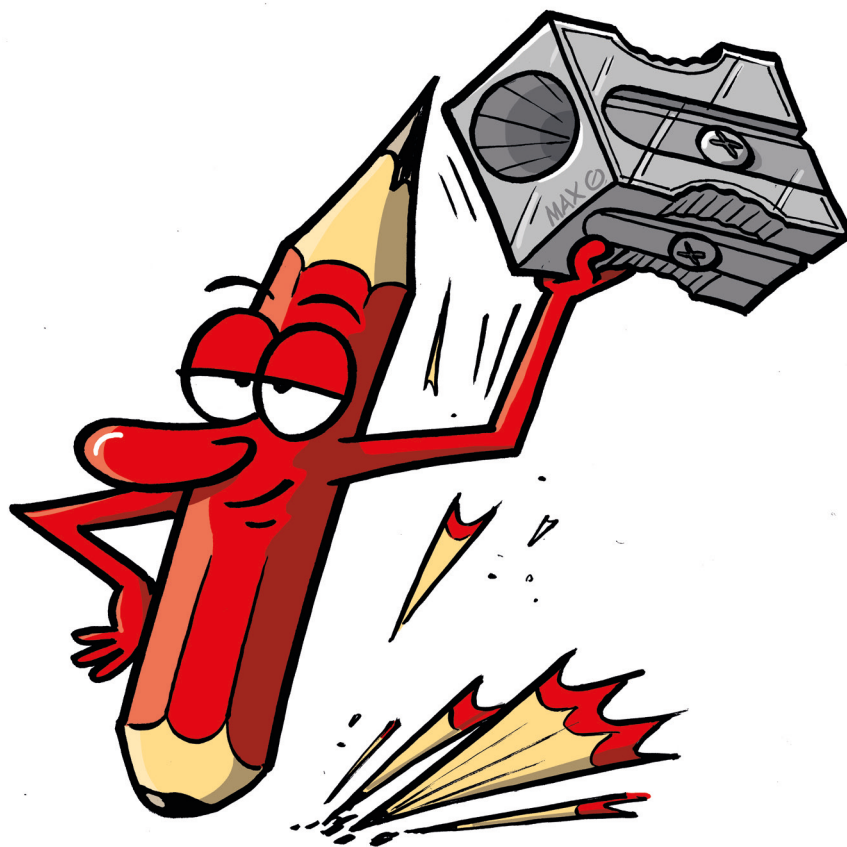
Skriv ett manus och filma en sketch som tar upp ett angeläget ämne. Försök få med humor och satir.

Satir för örat

Välj ett ämne du vill ta upp, gör ett manus och gör sedan en ljudinspelning – ett format som kan användas som podd eller ett radioprogram.

Våra olika sinnen

Påverkas vi på olika sätt om vi möter satir genom bild, text, ljud, scenkonst eller något annat format? Vad tycker du själv bäst om och i så fall varför?

VÄSSA PENNAN

Satirteckningar på turné över hela Sverige

En utställning för demokrati och yttrandefrihet med verk av satirtecknarna EWK (Ewert Karlsson), Max Gustafson, Sara Granér, Magnus Bard och Marja Nyberg.

Bygdegårdarna samlar Sverige!

Vi är en öppen folkrörelse med mötesplatser i hela landet. Bygdegårdsrörelsen har en ledande roll i att stärka bygden och dess människor – nu och i framtiden.

En utställning med stöd av

LANTBRUKARNAS
RIKSFÖRBUND

KULTURRÅDET

I samarbete med

Studieförbundet
Vuxenskolan

GALAGO

Hemsida www.bygdegardarna.se

Facebook @bygdegardarna | Instagram @bygdegardarnasriksforbund